

Radiografia de la repressió franquista a Manresa. Avenç d'un estudi global sobre l'abast de la xarxa repressiva del règim

Joan Albert Pons

El dissabte 7 de juny de 2003 va tenir lloc, al nou Centre Cultural del Casino de Manresa, una jornada de reflexió i debat a l'entorn dels morts de la Guerra Civil (1936-1939) i la Postguerra a Catalunya. Organitzada pel Centre d'Estudis del Bages, amb la col·laboració del Centre d'Història Contemporània de la Generalitat de Catalunya i l'Ajuntament de Manresa, hom pretenia recordar aquells fets lamentables de cara a poder conèixer amb detall les víctimes i contribuir alhora a recuperar la memòria històrica, bandejant la versió donada pel règim polític vencedor. Hi participaren diversos historiadors, periodistes i representants de col·lectius oficials i privats que es troben treballant en aquesta línia. Esperem poder presentar en un futur un dossier específic a l'entorn d'aquesta qüestió. Avancem, tanmateix, uns breus apunts d'un interessantíssim treball que està portant a bon terme Joan Albert Pons sobre la repressió franquista a la ciutat

Acte franquista celebrat a la Plaça Major de Manresa, aleshores denominada "Plaza de los Mártires", per commemorar el final de la Guerra Civil i la victòria del general Franco. Entre els assistents, l'alcalde de Manresa, Domènec Prunés, i el cap de la Falange, Tomàs Serrahima.

de Manresa, del qual aquell dia ens va il·lustrar oralment. Des d'aquí li agraïm la gentilesa d'haver-nos concedit aquesta primícia editorial i l'esperonem a acabar aquesta tasca pacient de recerca sobre un trist període de la nostra història recent que ens convé a tots conèixer realment.

La repressió militar a Manresa va començar a partir de l'entrada de les forces Nacionals. L'exèrcit s'autoanomenava *Ejército de Ocupación de la 4ª Región Militar*. El seu cap era el *Comandante Militar de la Plaza* i aquest militar era la màxima autoritat a cada poble i ciutat. Totes les institucions existents amb anterioritat foren dissoltes i les que s'organitzaven de nou eren totes supeditades al poder militar.

L'Ajuntament (comissió gestora) es va organitzar sota la seva tutela, i al

seu servei es convertí en un element molt important en la cadena de la repressió, al costat de la GC (Guàrdia Civil), Policia, SIPM (Servicio de Información de la Policía Militar), JIM (Jutjat d'Instrucció Militar) i FET (Falange Española Tradicionalista).

Cal pensar que per a fer qualsevol cosa tothom s'havia d'adreçar a l'Ajuntament (ja fos per treballar, bescanviar diners de la República, viatjar, canviar de domicili, obtenir el passaport, el permís de conduir, etc.) i era l'Alcalde qui havia de fer el certificat de bona conducta, sense el qual no es podia anar enlloc. També era l'Alcalde qui rebia les peticions de informació i qui les havia de canalitzar. Tot això donava peu a ordenar a la GU (Guàrdia Urbana) que informés sobre les persones.

La repressió no va ser una cosa improvisada, que anés sortint a mida dels fets, ja que feia força temps que s'exercia en els territoris ocupats per l'Exèrcit Nacional. Quan varen ocupar Catalunya ja feia prop de 3 anys que portaven practicant-la. I la seva fi no tan sols era castigar els qui consideraven culpables de la "barbarie roja", sinó que volien -i ho varen aconseguir- aterrir tota la població.

Qualsevol persona podia patir les represàlies, les denúncies eren anònimes i, tenint en compte que les persones que tenien por varen fugir cap a França, a Manresa només restaven, com a molt, republicans de segona fila, gent no destacada durant la guerra, persones que no temien per la seva vida, que podien pensar que anirien a la presó però de cap manera podien sospitar que poguessin acabar condemnades a mort. En realitat van patir PR (Presó), CC (Camps de Concentració), BT (Batallons de Treballadors Presoners de Guerra) i condemnes a mort, algunes de les quals es varen complir i d'altres van ser commutades a 30 anys.

La fi de la guerra comportà que grans bosses de presoners de guerra fossin repartits pels "Campos de Concentración de Prisioneros y Presentados", escampats per tota la Península, el Nord d'Àfrica, les Canàries i les Illes Balears. Aquests CC varen ser nodrits també pels Presentats a la Frontera, que, per sortir dels dramàtics CC francesos, varen escollir tornar i afron-

Missa celebrada en la immediata postguerra a la "Plaza de España", que fins aleshores s'havia denominat "Plaça de Francesc Macià". A la dreta i al centre de la imatge, es poden observar diversos nois fent la salutació feixista.

tar la justícia feixista de Franco. Allà eren classificats en: A, A dubtosos, B, C i D, segons la seva responsabilitat política. Els del grup A eren posats en llibertat, els A dubtosos i el B restaven a l'espera d'un destí en un BT, i els del grup C i D quedaven a disposició dels JIM. Totes les actes de Classificació eren enviades a l'Auditoria de Guerra, que era qui en donava el vist i plau. Els informes de l'Alcalde, GC i FET eren la base per fer la Classificació dels presoners.

L'enviament de la gent a BT i a "Redención de penas por el trabajo" era la manera que tenia el règim de fer pagar la seva lleialtat a la República als presoners de guerra, fins que eren cridats a files. Tots aquest passos generaven Requisitòries i les respostes de l'Alcalde. Això pel que fa als simplement desafectes. Els qui eren jutjats i considerats culpables anaven a la presó. A tots aquests llocs, com es pot suposar, les condicions de vida eren molt dures i els presoners eren delmats per malalties, malnutrició i pel tracte dels vigilants.

El treball "Radiografia de la repressió" (aquest, segurament, serà el títol del treball encara no acabat) es basa en el buidat dels arxius de la Regidoria de Governació de l'Ajuntament de Man-

resa, que van dels anys 1939 al 1943 i que es troben a l'Arxiu Històric Comarcal de Manresa. Aquests arxius es varen salvar de la seva destrucció ordenada per Rodolfo Martín Villa (aleshores governador civil de Barcelona) en trucada telefònica als Ajuntaments.

Aquests arxius contenen còpia del certificat fet per l'Alcalde i els informes fets per la GU a petició del mateix Alcalde. El punt central dels arxius són els informes de la GU. Els organismes repressors es basaven en el certificat de l'Alcalde, el de la GC (Guàrdia Civil) i el de FET. L'Alcalde n'era el receptor i qui els tramitava. Els informes de FET es van destruir. Pel que fa als de la GC i Policia, desconec si existeixen. Els únics que tenim al nostre abast, i per cert molt complets, són els de la GU i la còpia del certificat que en feia l'Alcalde o l'Alcalde en funcions.

El certificat fet per la GU era sobre la conducta de les persones durant la guerra o abans, la seva afiliació sindical i política, la seva implicació en les milícies, en la destrucció d'esglésies, en els saqueigs o en la persecució de persones de dretes, així com la seva participació en els fets d'octubre del 34. Tot estava redactat amb apreciacions molt subjectives. En l'informe es busquen testimonis entre veïns, boti-

guers, porters, cambrers, forners, empresaris, etc., o gent de confiança del Règim, que coneixen a la persona informada.

Això pot donar peu a tot tipus de venjances i de ben segur que n'hi ha, però això no vol dir que tots els informadors actuessin per revenja o mala fe. També n'hi pot haver que actuessin per por o coaccions; d'altres de ben segur que si haguessin estat conscients dels resultats de les seves confidències no les haurien fet. Però el resultat és el que és i que la GU disposa de testimonis per a gairebé tots els informats.

També a l'Arxiu hi ha les demandes o Requisitòries fetes pels diferents organismes repressors, CC, PR, BT, SIPM, CM (*Comandante Militar*), TRP (*Tribunal de Responsabilidades Políticas*)... i els TD (*Tribunal de Depuración*) de col·legis professionals com el de metges, de farmacèutics, de notaris, mestres, d'empreses com Pirelli, Alter, Caixa, funcionaris, ferroviaris, Correus, Telefònica, etc...

La teranyina que es teixeix és molt espessa i agafa gairebé a tothom, incloent-hi la mateixa gent del Règim. A més de la gent d'esquerres, també hi ha informes sobre falangistes, carlins, quinta-columnistes, militars Nacionals, etc... El Règim es malfiava de tothom, incloent-hi els seus: el cap del Jutjat d'Instrucció Militar, els militars passats al bàndol nacional, el cap de la Falange, etc.

Com ja he comentat en un principi, a més dels motius anteriors, l'informe es fa per al canvi de residència, la incorporació a files, estudiar, presentar-se a exàmens, a oposicions, per aconseguir un treball de ferroviari, a les mines, a bancs, a empreses grans, per tenir llicència de caça, per al permís de conduir, per anar a visitar-se al metge a Barcelona, per viatjar, pel passaport, per obrir locals, treballar a la via pública (venda ambulat, camàlic, enllustrador, etc.). També per canviar els diners de la República. Igualment totes les associacions que han estat dissoltes (les esportives, culturals, etc ...) i que tornen tímidament a intentar organitzar-se estan sota el control del Govern Civil i, tot i ser constituïdes per gent afecte al Règim, són informades. També ho són la gent de dretes que va res-

Desfilada falangista, un cop celebrada la missa

tar en zona republicana. En fi, tothom era susceptible de ser informat.

El pes de l'Alcalde en la llibertat o l'empresonament i el processament pel Tribunal militar és molt gran. En moltes decisions l'última paraula la tenia l'Alcalde. Per exemple, l'Alcalde és qui pren la decisió de desterrar a més de 250 km els lliberts condicionals. A l'informe també podia recomanar presó. La cantarella que es feia servir era "*y su libertad no sólo significaría desánimo y pérdida de moral para los que sufrieron la barbarie roja*".

L'Exèrcit era, de fet, la màxima autoritat en tots els àmbits. Eren militars els jutges, els fiscals i els advocats defensors. Tots els judicis que es feien eren Sumaríssims o Sumaríssims d'Urgència i, evidentment, no hi havia cap mena de garanties per als processats. Les condemnes a mort o a cadena perpètua eren molt nombroses; els càrrecs que se'ls imputava eren RM (*Rebelión Militar*), Auxilio a la RM, Adhesión a la RM, Exaltación de la RM i, més tard, *Bandidaje y Terrorismo*. Qualsevol d'aquestes causes podia comportar la màxima pena.

Per acabar, no podem obligar la força del feixisme arreu d'Europa i del món. A Espanya, en principi, no era altra cosa, tot i que posteriorment va agafar personalitat pròpia i se li donà també com a atenuant el nom de franquisme. No sols es conformava en eli-

minar físicament els seus adversaris, sinó que també volia causar greus perjudicis a les seves famílies, negant-los l'accés al treball i confiscant els seus béns. Fins i tot, els difunts eren objecte d'investigació per poder ser registrats al Registre Civil. La repressió no en té prou en afusellar els seus enemics; uns mesos més tard de la seva execució, arriba la Requisitòria del TRP reclamant l'informe sobre conducta de la vídua, dels béns que pugui tenir i les seves càrregues familiars.

Per últim, voldria dir que ara es comença a recuperar la història recent de la repressió, de les víctimes del franquisme, en fi, dels perdedors de la Guerra. Però no n'hi ha prou estudiant aquest aspecte, això és incomplet; no hi ha víctimes sense victimaris i, de ben segur, que varen ser nombrosos els col·laboradors i els qui es varen aprofitar d'aquesta situació. Els qui varen seguir l'Exèrcit Republicà a l'exili varen abandonar béns i propietats, comerços, etc... També els sindicats i partits polítics tenien béns mobles i immobles. Per tant, què se n'ha fet del botí de guerra? Qui se'l va repartir? Aquesta, però, es una altra història.

Fotografies: Arxiu Gamisans. Fotografies de Llorenç Gamisans i Miquel Ausió.

Joan Albert Pons
Estudis